

Савіцька Ольга

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

olganeu717@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРЕНІНГОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВІРТУАЛЬНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. Стаття присвячена виокремленню специфіки тренінгової взаємодії у віртуальному освітньому середовищі. Розглянуто організаційно-методичні особливості тренінгів з використання інформаційних технологій, специфіку тренінгового контенту та психологічний зміст процесів, що виникають під час тренінгу в освітньому віртуальному середовищі.

Ключові слова: навчальний тренінг, тренінгова взаємодія, віртуальне освітнє середовище, дистанційне навчання.

Annotation. The paper describes the specifics of training interaction in the virtual educational environment. The organizational and methodological features of trainings on the usage of information technologies, the specifics of training content and the psychological processes occurring during training in the virtual educational environment.

Key words: educational training, training interaction, distance learning,

Постановка проблеми, її теоретико-методологічне обґрунтування. Сучасний рівень інтеграції цифрових технологій та електронних гаджетів у навчальну та професійну діяльність, міжособистісну взаємодію та спілкування,

життя людини загалом покликаний полегшити взаємодію у освітньому середовищі.

Впродовж кількох останніх десятиліть в межах проблеми організації дистанційної освіти з'ясовувано когнітивні, мотиваційні, емоційні та особистісні особливості студентів та учнів в умовах дистанційного навчання; дано психологічне обґрунтування дистанційного навчання шкільним навчальним предметам; розроблено організаційно-процесуальні, змістові та розвивальні аспекти інтернет-тренінгів та використання технологій дистанційного навчання психологічним дисциплінам; з'ясовано особливості спілкування, учнівської діяльності у віртуальному просторі; виокремлено, врешті-решт, особливе поняття «віртуальне освітнє (навчальне) середовище».

Метою статті є з'ясування психологічних особливостей тренінгової взаємодії у віртуальному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Перш, за все слід зазначити, що навчальне середовище за Ю.І. Машбицем тлумачиться «як система засобів, орієнтованих на навчання як спільну діяльність вчителя та учнів, що здійснюється у взаємодії між ними; ... як штучну, тобто створену людьми систему, причому з чітко визначеними навчальними цілями, яка функціонує у певному просторі, в нашому випадку, у просторі віртуальному» [1, с. 17].

Водночас, М. Л. Смульсон зазначає, що деякі дослідники розрізняють навчальне та освітнє середовище, вказуючи на те, що освітнє середовище, як система впливів та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в ширшому за навчальне соціальному та просторово-предметному середовищі. Це дозволяє виокремити такі основні характеристики освітнього середовища: активність, мінливість та потенційність. Саме вони виявляються у таких результатах взаємодії учня з освітнім середовищем: або зміна людини, або спроба людини змінити ситуацію, або уникнути останньої [4].

Віртуальне освітнє середовище М.О. Скуратівська, С.С. Попадюк трактують «як навчальне онлайн-середовище, специфічний відкритий

динамічний простір реалізації освітнього процесу» [3, с. 199]. Тому виокремлюючи його основні риси схиляються саме до технологічного, конструктивного опису освітнього середовища. Відповідно основними рисами віртуального освітнього середовища є: контроль доступу, контент навчального курсу, можливість використання всіх типів медіа, практично необмеженої робота з матеріалами, розміщеними в Інтернеті, наявність інструментів комунікації, сумісність з іншим програмним забезпеченням, необхідним для навчання; наявність інструментів самооцінювання та оцінювання [3, с. 199].

Ми ж, наслідуючи М.Л. Смульсон, під віртуальним навчальним (освітнім) середовищем розумітимемо «весь комплекс контенту розміщеного в Інтернеті ..., який може бути використаний з навчальною метою» [4, с. 11]. Тобто, в нашому випадку, важливим є той факт, що суб'єкт учнівської діяльності вибудовує власне навчальне середовище, яке відповідає його пізнавальним та розвивальним потребам, мотивації та призведе до змін суб'єкту.

Викладений М.О. Скуратівською, С.С. Попадюк педагогічний підхід до тлумачення віртуального освітнього середовища, на нашу думку, дає відповідь на запитання, що потрібно викладачу і як йому слід діяти, щоб створити освітнє середовище, зовнішнє стосовно суб'єкта навчання, стимулювати (дати поштовх) студенту (учню) до проєктування власного індивідуального освітнього середовища, створити власну траєкторію розвитку. Розроблений і створений відповідно до цих потреб та вимог віртуальний курс дозволить в умовах дистанційного навчання керувати пізнавальною діяльністю студентів, спроєктувати їх взаємодію в групах тощо.

Створити особливий освітній простір дає можливість навчальний тренінг, який, за визначенням Н. О. Євдокимової та Ю. М. Швалба, дозволяє не лише актуалізувати особистісний досвід студента, усвідомлювати та емоційно переживати власні обмеження, але й здійснювати колективний пошук способів дій у ситуації невизначеності, їх алгоритмізацію та привласнення кожним студентом [2]. Здійснення рефлексивної діяльності, як одного з елементів

тренінгової технології дозволяє перейти на якісно новий рівень розуміння себе, інших, професійної діяльності та забезпечує розвиток професійної свідомості.

Взаємодія викладача та студентів в процесі навчального тренінгу у віртуальному просторі може бути описана, перш за все, механізмами зворотного зв'язку. При асинхронному дистанційному навчанні суттєво зростає кількість порушень цього принципу. Запобігти цьому можна, як зазначає Ю.І. Машбиць, проєктуючи дистанційне навчання, яке б передбачало різну міру та характер допомоги суб'єкту навчання при виникненні утруднень в процесі самостійного виконання завдань [1, с. 28].

Загалом *при проведенні навчального тренінгу з використанням технологій дистанційного навчання ми можемо організувати такі режими роботи:*

а) автономний (власне дистанційне навчання), при якому суб'єкти навчання можуть ознайомлюватися з теоретичними блоками навчальної інформації та здійснювати самоконтроль за рівнем її розуміння та засвоєння;

б) режим інтерактивного спілкування в процесі навчальних занять;
в) режим форуму для організації спілкування між студентами як під час зустрічей, так і для спілкування студентів з викладачем (тренером) як з навчальною метою, так і з метою отримання психологічних консультацій.

Загалом, при проведенні навчальних тренінгів з використанням технологій дистанційного навчання є можливість реалізації звичних для тренінгових занять методів : методів групової дискусії, розв'язання проблемних ситуацій, кейсів, арттерапевтичних ігор, психологічне малювання тощо.

Особливо широкий простір відкривається для використання вербальних творчих технік (написання листів, робота з метафорами та прислів'ями, проєктивні техніки незавершених речень, використання притч тощо) при використаних різних програмних застосунків та інструментів Google.

При проведенні навчальних тренінгів з використання технологій дистанційного навчання доцільне збільшення питомої ваги домашніх завдань. Відпрацювання низки вмій та навичок, здійснення поглибленого самоаналізу

та рефлексії може відбуватися в асинхронному режимі з використанням таких методів, як, наприклад, написання листів.

Для асинхронної роботи під час навчального тренінгу можуть використовуватися різноманітні платформи, наприклад, MOODLE, яка в своєму арсеналі має чимало видів діяльності (семінар, урок, форум, чат, база даних, вікі тощо), які не лише дозволяють сформулювати завдання, але й навести відео- чи аудіоприклади його виконання, забезпечити закріплення отриманої інформації, зворотній зв'язок та самоконтроль за розумінням сутності соціально-психологічних явищ, контролювати хід та результативність виконання завдань самостійної роботи студентами. Особливого сенсу за таких умов набуває обговорення та рефлексивний аналіз виконаних завдань на початку кожної наступної зустрічі.

Емоційно забарвленими моментами навчальних тренінгів у віртуальному освітньому просторі є використання при виконанні різноманітних вправ відеофрагментів та аудіозаписів. Швидкість психологічної онлайн-діагностики дозволяє здійснювати рефлексію, самоаналіз або обговорення її результатів в групі, чи стати темою дискусії. Набутий раніше студентами досвід роботи з різноманітними програмними застосунками створює сприятливі умови для обміну зображеннями та презентаціями/самопрезентаціями учасниками тренінгу при виконанні вправ на знайомство та встановлення контакту під час перших зустрічей.

Особливої привабливості під час тренінгових зустрічей, які проводяться синхронно, набувають різноманітні опитування за допомогою Google-forms, Mentimeter та ін. Вони можуть бути анонімними, досить інформативними, а тому не лише сприяють створенню безпечних та комфортних умов, але й започатковують дискусії та рефлексії під час тренінгових вправ. Особливе поживлення викликають візуалізації в ході таких опитувань, які, як правило, дозволяють одночасно познайомитися з поглядами групи, більш детально їх проаналізувати, що не завжди вдається під час висловлювання власних думок та поглядів при «живому» обговоренні в групі.

Проектування навчального тренінгу у віртуальному освітньому середовищі передбачає переосмислення завдань тренінгу, добір змісту та конкретизацію його через вправи, додаткову роботу з розробки опитувальників та підготовку переліку посилань (лінків) для різних вправ та видів робіт на різних етапах тренінгового заняття. Все це потребує додаткового часу та ресурсів викладача (тренера).

Додаткових часових та творчих ресурсів потребує підготовка інтерактивних навчальних матеріалів та наповненням ними віртуального освітнього середовища з необхідними розлогими інструкціями до їх виконання, створення системи підказок до виконання завдань, пошук та монтаж необхідних відео- та аудіоматеріалів.

В умовах використання лише асинхронних форм дистанційного навчання суттєвими недоліками навчального тренінгу можуть стати[^]

- несистематичність виконання вправ тренінгу через зниження навчальної мотивації]^{\$}

- недисциплінованість студентів;

недостатній двосторонній зворотній зв'язок, що породжує в учасників навчального тренінгу незадоволення;

- недостатні ресурси для ідентифікації учасника тренінгу.

Для усунення зазначених недоліків доцільним є поєднання в процесі навчального тренінгу асинхронної форми роботи з роботою в реальному часі.

Висновки і перспективи подальших наукових пошуків. Загалом, теоретичний аналіз проблеми віртуального освітнього середовища та тренінгової взаємодії в ньому, аналіз власного досвіду проведення онлайн-тренінгів доводить можливість проектування та реалізації навчальних тренінгів у віртуальному освітньому середовищі. Попри низку труднощів та обмежень дистанційних технологій навчання використання Інтернет-ресурсів та програмних застосунків, сумісних з MOODLE, забезпечує можливість використання навчальних тренінгів у професійній підготовці майбутніх фахівців. Водночас створення віртуального освітнього середовища вимагає

формування мотиваційної та оперативної готовності викладача закладу вищої освіти до створення такого продукту.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на з'ясування ефективності використання конкретних тренінгових технік у віртуальному освітньому середовищі та шляхів формування психологічної готовності науково-педагогічних працівників до проєктування віртуального освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін.] ; за ред. М.Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.

2. Євдокимова Н. О., Швалб Ю. М. Навчальний тренінг як технологія підготовки фахівця у внз. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Психологічні науки : збірник наукових праць. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. Т. 2. Вип. 7. С.121–217.

3. Скуратівська М.О., Попадюк С.С. Віртуальне освітнє середовище в системі іншомовної підготовки сучасного закладу вищої освіти. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2019. Вип. LXXXVII. С. 198- 203.

4. Смульсон М.Л. Психологічна характеристика віртуального освітнього простору. *Наука і освіта*. 2015. № 10. С. 10–15.